

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Академія наук вищої освіти України

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Бурятський державний університет (Росія)

"Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності"

"Tolerannce as the Social and Humanitary Problem of the Modern World"

Збірник наукових праць

*(Матеріали III Міжнародної науково-теоретичної
конференції
від 19-20 травня 2011 року)*

Житомир
Видавництво ЖДУ імені Івана Франка
2011

УДК 316.647.5+172.3
ББК 60.524.251+60.027+60.028.13
Т 52

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка, протокол № 9 від 22 квітня 2011 року

Редакційна колегія:

Саух П.Ю., доктор філософських наук, професор;
Козловець М.А., доктор філософських наук, професор;
Ковтун Н.М., кандидат філософських наук, доцент;
Слюсар В.М., кандидат філософських наук, доцент;
Вітюк І.К., кандидат філософських наук, старший викладач.

Рецензенти:

Муляр В. І., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних наук Житомирського державного технологічного університету;
Стародубець Г. М., доктор історичних наук, професор завідувач кафедри всесвітньої історії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка;
Піциль О. С., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, політології та історії Житомирського національного агроекологічного університету.

Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності: III Міжнародна науково-теоретична конференція (19-20 травня 2011 року): зб. матеріалів / за заг. ред. Сауха П.Ю. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 324 с.

У матеріалах конференції розглядаються основні аспекти філософського осмислення феномена толерантності: розкриваються теоретико-методологічні засади дослідження толерантності; з'ясовуються форми та механізми проявів толерантності у сферах політичної, соціальної, культурної, релігійної, етнічної, національної, екологічної буттєвості людини; осмислюється толерантність у межах міжкультурної і внутрішньо-культурної комунікації за доби глобалізації; з'ясовуються особливості функціонування толерантності в умовах полікультурності українського суспільства.

Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

УДК 316.647.5+172.3
ББК 60.524.251+60.027+60.028.13
© Колектив авторів, 2011

**Вадим Слюсар (м. Житомир),
Панасюк Ольга (г. Пермь)**

Проблема співвідношення насилля та терпіння у ранній патристиці

Насилля як вид взаємодії між суб'єктами (індивідами, групами, організаціями), коли одна сторона завдає фізичного, психічного чи/та морального збитку іншій задля досягнення поставлених цілей, власне, як і проблема запобігання або, навпаки, виправдання використання ними насильницьких методів осмислювалося і в релігійних, і у філософських творах. Змістовний аналіз християнських ідей насилля та терпимості до нього здійснено філософами раннього Середньовіччя (у патристиці).

Вихідним положенням для інтерпретації євангелієвської теми насилля й терпіння було "якщо тебе вдарили по правій щоці, підстав ліву", тобто насилля пояснюється недосконалою природою людини, як правило не християнина, і долається виключно ненасильницькими методами, передусім терпимістю. У "Дідахе" цей принцип уточняється: підставити праву щоку – значить стати досконалим, навіть, якщо у тебе, християнина, відбирають певний одяг, віддай увесь.

Відтак, терпимість до будь-яких проявів насилля є поряд із любов'ю до ближнього важливою умовою утвердження нової на той час людини – християнина. Увесь життєвий шлях Ісуса – це шлях утвердження терпіння. Хто ж терпеливо витримує насилля над собою, отримає винагороду від Спасителя, оскільки вони стають взірцем для свого народу на шляху в утвердженні віри. (Афанасій Олександрійський). Святий Кіпріан Карфагенський у праці "Книга про благо терпіння" проголошує, що терпіння як особистісна риса людини має Божественне начало. Людина народжується у сльозах і зі страхом перед швидкоплинністю життя. Суспільство допомагає розв'язати їй цей внутрішній конфлікт через терпіння і працю. Терпіння є основою для віри і надії, воно запобігає здійсненню гріха. Навіть грішна людина здатна розкаятися і отримати спасіння на Божому суді. Якщо хрещення, за Ігнатієм Антиохійським, – це щит, віра – шолом, любов – спис, то терпіння – це повне озброєння. У той же час Григорій Ниський у праці "Про будову людини", проголошуючи ідею свободи волі людини в земному житті, стверджує, що християнські доброчесності не можуть бути нав'язані насильно, примусово. Зміст доброчесностей якраз і розкривається через їх добровільне сприйняття та утвердження християнином. Насилля ж може застосовуватися лише тоді, коли каяття не може вже принести користь грішнику.

У патристиці знайшла своє продовження платонівська ідея про правителів-мудреців. Мудрість як умова соціальної справедливості протиставляється насиллю, яке виявляє себе недосконалим методом соціального управління. Людина не може здійснювати насилля з причини, що їй належить влада, наголошує Василь Кесарійський, оскільки Бог не є

спільником таких людей. Святий Іустин Мученик у творі "Апологія, дана на користь християн Антоніну Благочестивому" вказує, що правитель тоді може насолоджуватися щастям, коли він керує не на основі насилля, а благочестя та мудрості. Навіть у філософії, на думку Кіпріана Карфагенського, якщо немає істинної мудрості, то немає й істинного терпіння. "Смиренномудріє" як інтеграція смиренності та мудрості – основна, на думку Василя Кесарійського, соціальна риса особистості християнина. Григорій Назіанзін вказує, що терпіння повинно бути добровільним, усвідомленим, саме це характеризує філософа-християнина. Утім, непомірні свобода і марнославство є загрозами терпінню.

Терпіння, у Орігена, має діалектичну єдність: як люди терплять насилля заради вищого блага, так і Бог терпить людські гріхи, адже Він, за Кіпріаном Карфагенським, "присмирює свою невдоволеність і довго та терпеливо очікує на визначене наперед воздаяння, маючи повну владу створити помсту, Він краще бажає продовжити терпіння ... щоб людина, заражена пороками, хоча й пізно звернулася до Бога" [1, 344]. Від терпіння до інших до найвищого рівня – терпіння до Бога, адже тоді він сам, як зазначав Ігнатій Антиохійський, терпітиме за людей.

Мудрим керівником у соціально-релігійному контексті є Ісус, який, на думку Орігена, володарює над усім, через нього усе підкорене Богу-отцю, але особливим є спосіб підпорядкування: не через насилля і примус, а словом та розумом. Саме це питання актуалізує проблему поширення та інституціоналізації цієї релігії. Християнство пропонувало новий закон, який впроваджується двома методами: "міфічного" та "божественного" насилля (В. Беньямін "До критики насилля"). Григорій Назіанзін, аналізуючи дві визначні події в духовному житті людства (два Завіти), показує, що перехід від ідоців до Завіту, від Завіту до Євангелія відбувався не раптово, зненацька, примусом, насильницькими методами, а добровільним шляхом, методами переконання. Останні є найбільш надійними. Не ламаючи попередні устої, які поважаються у суспільстві надзвичайно довгий час, у Завітах поступово утверджуються нові. У першому Завіті збереглися жертви, а були заборонені ідоли, у другому – скасовано жертви, зберігши обрізання. З часом настав момент, коли поступилися і тим, що зберігалось (жертви та обрізання), відбулося цілковите утвердження нових законів ненасильницьким, "безкровним" методом. Звісно, утвердження нового неможливе без насилля, ідея Григорія Назіанзіна ілюструє висловлений у XX столітті Вальтером Беньяміном принцип переходу "міфічного" насилля у "божественне".

Особливою темою у патристиці є насилля та терпимість до іудеїв та язичників. Хоча іудеї проголошуються відступниками від заповіту та боговбивцями (христовбивцями), лунає заклик проявити терпіння та благодущність до них.

Список використаних джерел та літератури:

1. Киприан Карфагенский Творения.— М.: Паломник, 1999. — С. 343-354.

Лідія Смола (м. Київ)

Феномен толерантності в умовах глобалізації та здійснення інформаційно-психологічного впливу

Глобальні зміни, які відбуваються на початку ХХІ ст., визначають проблему толерантності як одну з першочергових. Постає питання необхідності спрямовування об'єднаних зусиль як на убезпечення безпеки окремих об'єктів (держави, суспільства, особистості), так і безпеки світової спільноти. Експерти американської Національної розвідувальної ради в своїй доповіді "Глобальні зміни світу – 2025" прогнозують, що паралельно зі змінами у владі серед політичних націй відносна могутність різних акторів-недержав, зокрема комерційних підприємств, кланів, релігійних організацій та навіть злочинних угруповань, продовжуватиме зростати, і до 2025 р. у міжнародному керівництві бракуватиме комплексного підходу. Найхарактернішою рисою "нового порядку" буде перехід від однополярного світу, в якому домінують США, до відносно нечіткої ієрархії "старих" держав і нових перспективних країн, а також поступовий перехід влади від граців-держав до гравців-недержав, що зумовить рух у напрямі повного колапсу міжнародної системи.[1] Ці та інші прогнози зумовлюють актуальність питання забезпечення політичної стабільності держави та толерантного співіснування.

Аналіз воєнних конфліктів початку ХХІ ст. свідчить, що конфліктам передували та супроводжували їх інтенсивні інформаційно-психологічні операції та провоковані внутрішньополітичні кризи. Можна констатувати, що набули поширення організаційно-інформаційні мережі (ОІМ), які є системою пов'язаних між собою громадських організацій, аналітичних центрів, інформантств, ЗМІ, створених під певні завдання. Усе це примушує державу турбуватися про захист своїх інтересів та вибірково підходити до оцінювання транспарентності своєї політики.

Технологічні революційні зміни, поява соціальних мереж, Skype, ICQ, чатів, форумів істотно вплинули на свідомість людини, наблизивши до реальності "глобальне село" (за М. Макклуюеном).[2] Зміни особистістю, суспільством механізмів світосприйняття зумовлюють так звану ментальну еволюцію, що потребує переосмислення розуміння безпеки і толерантного співіснування. На сьогодні безпека політичної системи суспільства базується на стійкому розвитку цієї системи, що дає їй змогу адекватно реагувати на негативні зовнішні та внутрішні інформаційно-психологічні впливи, зберігати цілісність соціуму та його сутнісні якості, забезпечувати політичну стабільність суспільства. У цьому контексті особливо слід наголосити на безпеці духовно-ідеологічної підсистеми, яка містить